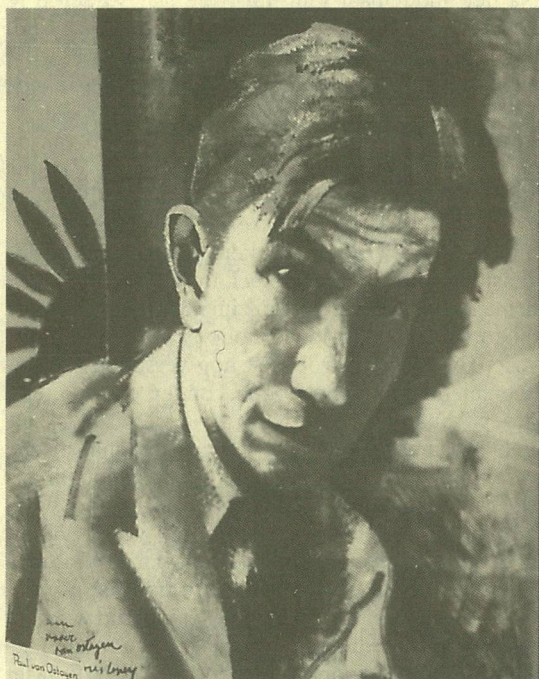

OSTAIJEN, Paul (eigenlijk Leopoldus) A. van
(Antwerpen 22 februari 1896 – Miavoye-Anthée
18 maart 1928).

Was het jongste kind van een Nederlandse loodgie-

ter en een Limburgse moeder. Van Ostaijen vatte middelbaar onderwijs aan, maar brak – na voortdurende spanningen en conflicten in vier scholen – zijn studie voortijdig af. Vanaf maart 1914 was hij werkzaam als klerk op het Antwerpse stadhuis. Aan het Koninklijk Atheneum in Antwerpen werd hij lid van de **Vlaamsche Bond**, een vereniging van Vlaamsgezinde atheneumleerlingen waarvan hij wat later secretaris werd (met René Victor als voorzitter). In die hoedanigheid nam hij deel aan het congres van het studentenverbond Jong-Vlaanderen (april 1914). Tijdens de Eerste Wereldoorlog werkte Van Ostaijen mee aan *De Vlaamsche Gazet* (van Brussel) en de later daarvan afgesplitste *De Antwerpsche Courant*; ook in publicaties in *De Goedendag* en *Ons Land* pleitte hij ten gunste van het activisme en voor een nationalisme met Groot-Nederlandse inslag. Hij was lid van de Antwerpse activistische organisatie **Vlaamsch Verbond**. Op 16 september 1917 nam hij deel aan een betoging tegen de anti-Vlaamse kardinaal Désiré Mercier, waarvoor hij tot een gevangenisstraf van drie maanden werd veroordeeld. De Duitsers weigerden de Belgische rechtbank onder druk te zetten en de zaak werd in hoger beroep aanhangig gemaakt. Een uitspraak was nog niet gevallen toen de oorlog op zijn einde liep. Van Ostaijen liet zich, via zijn vriend George Roose, die een naaste medewerker

Paul van Ostaijen door Floris Jaspers. Voor Van Ostaijen was de Vlaamse taalstrijd onlosmakelijk gekoppeld aan sociale ontvoogding. Na zijn activistische periode evolueerde hij naar een meer experimentele dichtstijl, wat hem onder meer in conflict bracht met de stroming rond Wies Moens. (AMVC)

was van **August Borms** als Gevolmachtigde voor Nationaal Verweer, opnemen in de eerste kern van de activistische rijkswacht. Hij kreeg daar de functie van kapitein-adjutant en zou de leiding nemen van de administratie van het korps. Dit laatste feit illustreert Van Ostaijens radicaal activistisch engagement en bleef lang onbekend. De Duitsers gaven pas toelating tot de effectieve oprichting van een rijkswachtkorps toen ze al op de terugtocht waren zodat er nooit iets van gekomen is.

Van Ostaijen vluchtte in oktober 1918 naar Berlijn, waar hij verbleef in expressionistische en dadaïstische kunstenaarskringen en contacten had met leden van de communistische Spartacusbond. Omwille van zijn medewerking aan *De Antwerpsche Courant* werd hij nogmaals veroordeeld (tot acht maanden gevangenisstraf). Later werden deze straffen kwijtgescholden. In mei 1921 keerde Van Ostaijen terug naar België. Hij vervulde zijn militaire dienstplicht (opnieuw in Duitsland) en probeerde zich vervolgens, zonder veel succes, te vestigen als boek- en kunsthandelaar, onder meer in Brussel (als beheerder van de kunstgalerie A la Vierge Poupine) en Antwerpen. Uiteindelijk overleed hij, ten gevolge van tuberculose, in een sanatorium in de Naamse Ardennen te Miavoye-Anthée.

Reeds tijdens zijn studententijd aan het Onze-Lieve-Vrouwecollege en het Koninklijk Atheneum te Antwerpen werd Van Ostaijen bewogen door de flamingantische beweging. Zijn actief lidmaatschap van de Vlaamsche Bond vormt daarvan een duidelijke indicatie. Dezelfde Vlaamse en activistische bewogenheid komt ook naar voren uit bepaalde van zijn artikelen voor *De Vlaamsche Gazet* en *De Antwerpsche Courant*. Ook in studentenbladen als *De Goedendag* en *Aula*, in het weekblad *Ons Land* en het maandblad *Vlaamsch Leven* verscheen een aantal bijdragen over aspecten van de V.B.; het betreft hier deels artikelen van historische aard (bijvoorbeeld de reeks "Voorgeschiedenis der Vlaamsche beweging" in *Ons Land*), deels polemische bijdragen over eigentijdse vraagstukken. In al deze teksten geeft Van Ostaijen blijk van een expliciete activistische en nationalistische belangstelling, hoewel hij zich herhaaldelijk kant tegen de ingeburgerde romantisch-geïdealiseerde visie op de V.B. en eveneens afstand neemt van de pro-Duitse oriëntering van het activisme. Daartegenover legt hij veel sterker de klemtoon op de verbinding van de taalstrijd met de noodzakelijke sociale ontvoogding van het Vlaamse volk en op de ruimere internationale context van die specifieke Vlaamse strijd. Beide accenten krijgen trouwens mettertijd (en zeker vanaf de Berlijnse periode) een duidelijke communistische interpretatie. Dat die activistische betrokkenheid geen incidenteel karakter had, mag nochtans blijken uit Van Ostaijens aarzeling om eind 1924 toe te treden tot het bestuur van de **Vereniging van Vlaamse Letterkundigen** omwille van de aanwe-

zigheid van antiactivisten als August Vermeylen, en uit zijn weigering om gelijkaardige redenen, een maand voor zijn dood, om zitting te nemen in het huldigingscomité voor Karel van de Woestijne. Die interesse voor het politieke gebeuren blijkt, behalve uit een aantal beschouwende teksten, ook uit bepaalde van zijn gedichten (onder meer de humanitair-expressionistische bundel *Het Sienjaal* (1918) en het herdenkingsvers *In memoriam Herman van den Reeck* uit 1920) en uit de kritische verwerking van de politieke actualiteit in enkele grotesken.

Toch vormt dat maatschappelijke en politieke engagement – mede ingegeven door flamingantische motieven – slechts één facet van Van Ostaijens schrijverschap, zeker in het licht van de evolutie en de kritische receptie van zijn werk. Aan de ene kant heeft de dichter zelf zich naderhand bijzonder kritisch uitgelaten ten opzichte van zijn eerdere, humanitair-expressionistische werk. Zo heeft hijzelf de bundel *Het Sienjaal* al snel resoluut afgewezen als “buitenlyriese hoge-borst-zetterij”. Van Ostaijens dichterlijke evolutie naar een organisch, meer op de autonome tekst en minder op de persoonlijkheid gericht expressionisme heeft duidelijk de latere beeldvorming rond zijn werk beheerst en van hem een voorbeeld gemaakt voor de vernieuwingspogingen van zowel de experimentele als de postmoderne dichters. Aan de andere kant heeft zijn polemische afrekening met Wies Moens eveneens geleid tot een tweespalt binnen het expressionisme tussen enerzijds de modernistische en autonomistische component en anderzijds de meer op de gemeenschap en de Vlaamse zaak gerichte variant daarvan.

Daarenboven heeft ook de intensieve Van Ostaijen-studie vooral de internationale oriëntering van zijn werk beklemtoond – de situering ervan in het licht van de Europese avant-gardestromingen – een dimensie die vaak is gecontrasteerd met de al te regionalistische en nationalistische beperkingen van de (toenmalige) Vlaamse letteren. Die visie is zo mogelijk nog sterker op de voorgrond getreden bij het programmatische gebruik van Van Ostaijen als voorbeeld voor enkele manifestaties van Antwerpen 93, culturele hoofdstad van Europa en bij de diverse publicaties tijdens het herdenkingsjaar 1996.

WERKEN: *Verzameld werk*, 4 dln., 1979-1987; – *Verzamelde Gedichten* (bezorgd door G. Borgers), 1996.

LITERATUUR: P. Hadermann, *Het vuur in de verte*, 1970; – id., ‘Eind oktober 1918. Paul van Ostaijen wijkt uit naar Berlijn’, in *Nederlandse Literatuur, een geschiedenis*, 1993, p. 602-609; – G. Borgers, *Paul van Ostaijen, een documentatie*, 2 dln., 1971, 1996²; – M. Reynebeau, *Dichter in Berlijn*, 1996; – G. Buelens en E. Spinoy (red.), *De stem der Loreley*, 1996; – G. Buelens en G. Wildemeersch, *Paul van Ostaijen 1896-1928*, 1996; – J. Boyens, *De genesis van Bezette Stad*, 1996; – M. Reynebeau, ‘Een dichter bij de Rijkswacht. Tijdens de Eerste Wereldoorlog was Paul van Ostaijen een veel radicaler flamingant dan tot nu toe bekend was. Een onthulling’, in *Knack* (27 november 1996).

DIRK DE GEEST